

УДК 349.414:332.3(477)

Тетяна Воробйова,аспірант кафедри цивільного права
Запорізького національного університету

ПРАВОВІ ФОРМИ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК ДЛЯ ВИРОЩУВАННЯ КОРМІВ ДЛЯ ХУДОБИ

Наукова стаття присвячена проблемам правового регулювання використання земель для вирощування кормів для худоби. Розглянуто поняття правової форми використання таких земельних ділянок, його співвідношення із суміжними юридичними категоріями. Проаналізовано види правових форм використання земель для сінокошення та випасання худоби. Обґрунтовано пропозиції щодо виділення цих земель як окремої міжкатегоріальної групи у складі земель України.

Ключові слова: правова форма використання земельної ділянки, право на земельну ділянку, землекористування, землі сільськогосподарського призначення, сінокоси, пасовища.

Постановка проблеми. Здійснення новітньої земельної реформи в Україні, започаткованої у далекому, як за нинішніх динамічних реалій, 1990 році прийняттям грудневої Постанови Верховної Ради УРСР № 563-ХІІ «Про земельну реформу» [1], призвело до переходу від монопольного права державної власності на землю до багатоманітності форм власності на цей природний ресурс. Своєю чергою, це стало підґрунтям для впровадження плуралізму правових форм використання земель, зокрема й земельних ділянок, які використовуються для вирощування кормів для худоби (сінокосів та пасовищ). Слід, тим не менше, зазначити, що на сучасному етапі земельних перетворень у державі залишається неурегульованою тією чи іншою мірою низка питань, пов'язаних із використанням та охороною вищезазначеної групи земель. Це потребує особливої уваги з боку земельно-правової науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розбудови правових засад аграрного землекористування традиційно були і залишаються предметом численних наукових досліджень, зокрема, В. К. Гуревського, П. Ф. Кулинич, А. В. Луначенка, В. Л. Мунтяна, В. В. Носіка, О. О. Погрібною, В. І. Семчика, В. Д. Сидор, Н. І. Титової, М. В. Шульги, В. В. Янчука, В. З. Янчука та інших учених. Разом із тим у цих працях особливості нормативного забезпечення використання та охорони сіножатей і пасовищ зазвичай розглядаються побічно, у межах інших питань. Варто згадати публікацію О. М. Туєвої, присвячену саме цим угіддям [2], але, очевидно, її замало для належного теоретичного обґрунтування їх правового режиму.

Метою цієї статті є визначення поняття правових форм використання земельних ділянок для вирощування кормів для худоби, сучасного стану їх (правових форм) нормативного закріплення та формулювання пропозицій щодо його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Категорія «правова форма використання земель» є однією із ключових у земельному праві. Однак чинний Земельний кодекс України (далі – ЗК України) не містить визначення цього поняття, так само як і інші акти земельного законодавства. Ця обставина, з одного боку, дає підстави для констатації відповідної категоріальної лакуни, яка підлягає усуненню, з іншого боку, змушує нас звернутись до наукових розробок та навчальної і навчально-методичної літератури земельно-правового спрямування.

В Академічному курсі земельного права України, підготовленому авторським колективом на чолі з В. І. Семчиком, не розкриваються категорії «правова форма використання земель» чи «правова форма використання земельної ділянки». Разом із тим вживається поняття «форма землекористування», зокрема, коли йдеться про оренду землі [3, с. 206]. Більше того, у підручнику наведено доктринальне визначення оренди земель як окремої *організаційно-правової договірної форми використання земельної ділянки* (курсив наш – Т. В.), яка передбачає передавання її власником-орендодавцем (державою, територіальною громадою, громадянином чи юридичною особою) у тимчасове строкове володіння та користування іншій особі – орендареві за плату для здійснення переважно підприємницької або іншої діяльності з привласненням

останнім одержаної продукції і доходів [3, с. 207]. У підручнику із земельного права харківської правничої школи за редакцією М. В. Шульги зазначено, що «у сучасних умовах використання земель здійснюється як власниками земельних ділянок, так і землекористувачами. У першому випадку правовою формою такої експлуатації земель виступає право власності на земельні ділянки, у другому – право землекористування» [4, с. 140]. Як бачимо, термін вживається, але саме поняття знову ж таки не розкривається.

У цьому контексті вирізняється підручник з аграрного права за редакцією О. О. Погрібного, на сторінках якого Л. О. Бондар, автор розділу «Правове регулювання використання природних ресурсів у сільському господарстві», визначає поняття «правова форма використання природних ресурсів» як «певний правовий режим або закріплений у нормативних актах порядок використання природних ресурсів» [5, с. 229]. Відзначаючи увагу дослідника до категоріального апарату, зауважимо, однак, що ототожнення категорій «правова форма використання природних ресурсів» і «правовий режим природних ресурсів» є принаймні дискусійним, а загалом, на нашу думку, неприйнятним. Інша річ, що між цими поняттями є нерозривний зв'язок. В Академічному курсі екологічного права України за редакцією Ю. С. Шемшученка зазначено, що «право спеціального використання природних ресурсів здійснюється у двох формах: на праві власності та на праві користування природними ресурсами. Відповідно до цього залежить режим використання тих чи інших природних ресурсів» [6, с. 54]. Отже, правова форма використання земельної ділянки детермінує її правовий режим, але не може бути зведена лише до останнього.

Свою чергою, відзначимо, що категорія «правовий режим» у земельному праві є однією з основоположних. Відповідно до ч. 2 ст. 18 ЗК України категорії земель мають особливий правовий режим. У статтях 112-115 кодексу йдеться про правовий режим відповідно земель охоронних зон, зон санітарної охорони, санітарно-захисних зон та прикордонної смуги [7]. Однак знову ж таки законодавча дефініція із розкриттям змісту цієї важливої категорії відсутня. І це при тому, що у вітчизняних земельно-правових наукових розробках як радянської доби, так і часів незалежності це поняття було одним із найбільш досліджуваних. Серед розмаїття запропонованих доктринальних визначень видається доцільним навести формулювання В. І. Андрейцева, котрий розглядає правовий режим земель як встановлений нормативно-правовий порядок, який визначає поведінку суб'єктів земельних

правовідносин до земель, земельних ділянок як щодо об'єктів права власності, управління, користування, відтворення, збереження та охорони з метою їх раціонального (економного й ефективного) використання і задоволення різноманітних потреб заінтересованих осіб, захисту їхніх земельних прав [8, с. 158].

Такий підхід загалом вбачається усталеним, на основі якого обґрунтовуються більш деталізовані наукові пропозиції щодо, скажімо, окремих категорій чи субкатегорій земель. Як приклад, зокрема, можна процитувати О. В. Борденюк, яка визначає правовий режим земель трубопровідного транспорту як «встановлений нормами права і заснований на принципах земельного законодавства особливий порядок використання, управління, охорони земель трубопровідного транспорту, що складається з цілого ряду елементів і необхідний для забезпечення ефективного функціонування об'єктів трубопровідного транспорту» [9, с. 24].

Слід, однак, зазначити необхідність чіткого розмежування понять «правовий режим земель», «правовий режим категорії земель» та «правовий режим земельної ділянки» [3, с. 385]. Нас насамперед цікавить саме остання категорія, яку ми досліджуємо не саму по собі, а у взаємозв'язку з поняттям «правова форма використання земельної ділянки».

Отже, правовий режим земельної ділянки так чи інакше зводиться до особливого (певного) порядку. Переважно у пропонуваній наукою визначеннях йдеться про порядок використання, охорони, відтворення тощо відповідних земельних ресурсів. Є разом із тим і дещо інші підходи. Так, Н. Р. Кобецька (що правда, у більш широкому еколого-правовому вимірі) розглядає правовий режим використання природних ресурсів як «особливий порядок регулювання експлуатації корисних властивостей природних ресурсів, що базується на поєднанні загально-дозвільного та спеціально-дозвільного типів правового регулювання та включає комплекс правових засобів (у тому числі дозволів і договорів), які взаємодіють між собою і забезпечують екологічно безпечно раціональне ефективне стале природокористування; визначено основні новітні характеристики правового режиму використання природних ресурсів» [10, с. 11].

Як бачимо, у наведеному формулюванні акцент зроблений не на порядок використання, охорони тощо певних ресурсів, а на порядок регулювання. На наш погляд, перший підхід є більш раціональним, бо важливішим у змісті досліджуваного поняття є все ж таки не сам порядок регулювання, а його результати. У цьому контексті варто згадати глибоку думку Н. І. Титової, яка наголошувала, що

«для поняття змісту правового режиму важливий не лише особливий порядок правового регулювання, а й його наслідки. Тому, якщо йдеться про земельний правовий режим, то це – наслідок правового регулювання суспільних земельних відносин на основі врахування природних і соціальних особливостей земель (як їхнього об'єкту), що забезпечує інтереси суб'єктів цих відносин та спеціальний порядок використання цих земель» [11, с. 65].

З іншого боку, ми цілком підтримуємо Н. Р. Кобецьку у тому, що вона розглядає у взаємозв'язку правовий режим та правові титули використання природних ресурсів (саме таку назву має один із підрозділів в її монографії «Дозвільне і договірне регулювання використання природних ресурсів в Україні: питання теорії та практики») [12]. У своїй докторській дисертації вчена обстоює розуміння природокористування як «соціально корисної діяльності, спрямованої на задоволення різноманітних суспільних потреб, що базується на конституційній конструкції права власності Українського народу на природні ресурси та реалізується через механізми державної, комунальної, приватної власності, особливі природоресурсні речово-правові та зобов'язально-правові титули при поєднанні публічно-правових та приватноправових механізмів правового регулювання і має відповідати ознакам комплексності, раціональності, екологічної збалансованості» [10, с. 14]. На наш погляд, поняття «правовий титул використання земельної ділянки» і «правова форма використання земельної ділянки» корелюються між собою, але не є тотожними.

Отже, правова форма використання земельної ділянки – це передбачена законодавством юридична модель експлуатації відповідної ділянки, яка базується на певному речовому чи зобов'язальному праві (правовому титулі) на цю ділянку та визначає конкретні особливості її спеціального правового режиму. Іншими словами, йдеться про юридичну модель набуття, реалізації та припинення того чи іншого суб'єктивного права на земельну ділянку.

Чинний ЗК України закріплює досить глибоку диференціацію земель сільськогосподарського призначення як найбільшої за кількісними показниками категорії. Ця градація здійснюється за різними критеріями і не завжди, на нашу думку, є послідовною і логічно коректною, зокрема, й коли йдеться про земельні ділянки для сінокошіння і випасання худоби. Ст. 34 ЗК України передбачає, що громадяни можуть орендувати земельні ділянки для сінокошіння і випасання худоби. Крім того, органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування можуть створювати на землях, що перебувають у власності держави чи

територіальної громади, громадські сіножаті і пасовища.

Наголосимо, що, тоді як більшість інших статей глави 5 «Землі сільськогосподарського призначення» кодексу виокремлено за суб'єктами (державні, комунальні сільськогосподарські підприємства, фермерські господарства, особисті селянські господарства), стаття 34 виділена за об'єктом, а саме видом сільськогосподарських угідь – сіножатями та пасовищами. Проте ця стаття стосується використання цих угідь лише фізичними особами. Разом із тим її положення аж ніяк не означають, що пасовища та сіножаті не можуть використовуватися й іншими суб'єктами. Зокрема, О. М. Туєва, досліджуючи правовий режим земельних ділянок для сінокошіння й випасання худоби, цілком слушно робить акцент на можливості їх приналежності особистим селянським господарствам, виходячи у тому числі з аналізу статистичних даних щодо частки продукції цих господарств у загальному виробництві валової продукції тваринництва [2, с. 126].

Однак не можна обмежуватись особистими селянськими господарствами, бо виробництва кормів є невід'ємним складником у діяльності значно ширшого кола суб'єктів, які займаються тваринництвом. Земельні ділянки, зайняті сінокосами і пасовищами, можуть бути і у складі угідь сільськогосподарських підприємств та фермерських господарств.

У цьому контексті вбачається обґрунтованим і доцільним з погляду як теорії, так і практики земельно-правового регулювання виокремлення як окремого виду (групи) земель земельних ділянок для вирощування кормів для худоби. Основу її мають становити землі сільськогосподарського призначення, зайняті сіножатями та пасовищами, але повний склад цієї групи земель вбачається більш розгалуженим за рахунок земельних ділянок інших категорій, які використовуються чи можуть використовуватись для сінокошіння та випасання худоби. Такий підхід дасть змогу, по-перше, більш ефективно вирішувати питання сировинного забезпечення розвитку тваринницької галузі, по-друге, створити додаткові юридичні інструменти для забезпечення більш оптимального співвідношення земельних угідь.

Проведення широкомасштабного роздержавлення земель в Україні призвело до переходу від існуючої за умов монополії державної власності на землю єдиної форми використання земель до багатоманітності правових форм їх використання. Це дозволяє забезпечити більш раціональний із господарської, екологічної та соціальної точок зору розподіл земельних ресурсів. Нині, за А. М. Мірошніченком, використання земель в Україні може

здійснюватися: 1) на підставі права власності (в тому числі спільної); 2) на підставі права користування землею: постійного користування; оренди (у т. ч. при концесії); короткострокового користування ділянками для проведення розвідувальних робіт (ст. 97 ЗК України); тимчасового користування ділянками (за ЗК України 1990 р. в ред. 1992 р.); 3) на підставі обмежених речових прав на чужі земельні ділянки: емфітевзису; суперфіції; сервітуту; 4) на підставі права загального землекористування; 5) на підставі права користування ділянкою наймача будівель чи споруд (ст. 796 Цивільного кодексу України); 6) на підставі права користування ділянками лісогосподарського призначення для тимчасових лісокористувачів (ст. 18 Лісового кодексу України); 7) на підставі права користування ділянками користувачів мисливських угідь [13, с. 151, 234-248].

Звичайно, не всі з вищеперерахованих правових форм можуть бути прийнятними для земель для вирощування кормів для худоби. Розглянемо, як у чинному законодавстві унормовано це питання саме для таких ділянок.

Отже, почнемо з права власності. Оскільки ні держава, ні територіальні громади через свою природу не можуть бути безпосередніми експлуатантами земельних ресурсів, то згідно зі ст. 80 ЗК України залишаються громадяни та юридичні особи як суб'єкти права приватної власності. Громадяни України можуть бути власниками земельних ділянок для садівництва, ведення особистого селянського господарства, фермерського господарства та ведення товарного сільськогосподарського виробництва. Що ж до юридичних осіб, то земельні ділянки для вирощування кормів для худоби можуть бути у власності недержавних сільськогосподарських підприємств (для ведення товарного сільськогосподарського виробництва) та недержавних несільськогосподарських підприємств, установ, організацій, релігійних організацій, об'єднань громадян (для ведення підсобного сільського господарства). Цей висновок ми робимо, виходячи з того, що і товарне сільськогосподарське виробництво, і підсобне сільське господарство охоплюють види господарської діяльності, пов'язаної з вирощуванням худоби. Крім того, до цього переліку треба додати й фермерські господарства, які, згідно з ч. 4 ст. 1 Закону України «Про фермерське господарство», можуть створюватися та функціонувати як юридичні особи [14].

На праві постійного користування земельні ділянки для вирощування кормів для худоби можуть належати для вищезазначених цілей сільськогосподарським та несільськогосподарським підприємствам, але вже державної

та комунальної форми власності. Серед інших суб'єктів цього права, передбачених ст. 92 ЗК України, треба назвати заклади освіти незалежно від форми власності (саме таке формулювання з'явилося у цій статті з прийняттям Закону України «Про освіту» [15]) з огляду на наявність у державі розгалуженої мережі аграрних закладів вищої освіти.

Оренда є дуже поширеною правовою формою використання земель. Власне кажучи, ч. 1 ст. 34 ЗК України, яка, хоч і вкрай скупо, але закладає основи правового режиму земельних ділянок для сінокошіння та випасання худоби, надає громадянам саме право оренди таких ділянок. Крім того, ч. 4 ст. 59 ЗК України передбачає, що громадянам та юридичним особам органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування із земель водного фонду можуть передаватися на умовах оренди земельні ділянки прибережних захисних смуг, смуг відведення і берегових смуг водних шляхів, озера, водосховища, інші водойми, болота та острови, зокрема, для сінокошіння. Інших прямих вказівок на орендні засади землекористування для вирощування кормів для худоби кодекс не містить, але це не виключає, на наш погляд, інших можливих варіантів. Так, ст. 4 Закону України «Про використання земель оборони» закріплює право військових частин за погодженням з органами місцевого самоврядування або місцевими органами виконавчої влади і в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, дозволяти фізичним і юридичним особам вирощувати сільськогосподарські культури, випасати худобу та заготовляти сіно на землях, наданих їм у постійне користування [16].

Серед обмежених речових прав на земельні ділянки для досліджуваної нами сфери важливим є закріплене у ст. 102¹ ЗК України право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб, тобто емфітевзис. Розгорнуте нормативне визначення цього права відсутнє і у вищевказаній статті ЗК України, і у статтях 395 та 407 Цивільного кодексу України [17]. Тим не менше теоретичні категоріальні положення з цього питання наявні. Так, О. І. Сліпченко обстоює визначення емфітевзису як «договірної форми використання земельної ділянки сільськогосподарського призначення, зміст якої складають строкове чи безстрокове, платне чи безоплатне володіння та користування земельною ділянкою сільськогосподарського призначення у межах, встановлених законодавством та договором, що передбачає передачу її власником земельної ділянки землекористувачеві (емфітевті), для здійснення підприємницької чи іншої діяльності з використанням природних властивостей земель» [18, с. 8-9].

Так само можливими як правова форма використання земель для вирощування кормів для худоби є сервітутні права. Ст. 99 ЗК України, встановлюючи види земельних сервітутів, прямо не передбачає використання відповідних земельних ділянок для вищевказаної мети. Найбільш дотичними до цього, але не більше, видаються право поїти свою худобу із природної водойми, розташованої на сусідній земельній ділянці, та право прогону худоби до природної водойми чи по наявному шляху. Разом із тим перелік видів земельних сервітутів є відкритим (п. «з» ч. 2 ст. 99 ЗК України – «інші земельні сервітут»), що дає, на наш погляд, підстави говорити й про можливість використовувати чужу земельну ділянку для потреб тваринництва, звичайно, якщо така мета була належним чином обумовлена під час встановлення сервітуту. Окремий цікавий аспект стосується публічних земельних сервітутів, дискусія щодо унормування яких у вітчизняному земельному та цивільному законодавстві не вщухає. Зокрема, Н. В. Фролова говорить про доцільність встановлення публічних земельних сервітутів «для проходу або проїзду через чужу земельну ділянку, прокладання комунікацій, проведення дренажних робіт, встановлення геодезичних та інших знаків, випасання та водопою тварин, сінокошення, вільного доступу до пляжів, лісу та інших природних ресурсів, що використовуються в порядку загального природокористування» [19, с. 517].

Право загального землекористування посідає важливе місце у системі земельних прав, однак рівень його нормативної регламентації, на нашу думку, був і залишається недостатнім, наслідком чого є певна аморфність цього права, проблеми у реалізації та захисті. У цьому контексті слушною є пропозиція І. О. Костяшкіна «доповнити розділ третій ЗК України окремою главою «Право загального користування землею», норми якої б визначали поняття, основні засади реалізації права загального землекористування громадян та склад земель, на які поширюється таке правове регулювання» [20, с. 4].

Однак це не було втілено у законодавстві, а тому, говорячи про право загального землекористування, ми керуємось ст. 38 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [21], яка лише окреслює поняття цього права, ч. 4 ст. 83 ЗК України, яка перераховує землі загального користування населених пунктів, та деякими іншими нормативними положеннями, які, однак, загалом не створюють цілісного регулювання права загального землекористування. Так само такої цілісності та повноти немає й щодо громадських сіножатей і пасовищ, які, згідно з ч. 2

ст. 34 ЗК України, можуть створюватись органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування на землях, що перебувають у власності держави чи територіальних громад. А. М. Мірошніченко робить висновок про «мертвонародженість» вищевказаної норми [22, с. 121], з чим, однак, не можна погодитись повною мірою, бо навіть за таких нормативних лакун практика створення та використання громадських сіножатей та пасовищ все ж має місце. Інша справа, що вона є непоширеною і неоднomanітною, оскільки дискусійним є одне з ключових питань: до загального чи спеціального землекористування треба відносити створення та експлуатацію таких угідь [23, с. 260-261].

Зауважимо, що проведений аналіз правових форм використання земельних ділянок для вирощування кормів для худоби не претендує на повну висчерпність, що залишає простір для подальших наукових розвідок.

Висновки

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що у складі земель України як з точки зору теорії, так і з практично-прикладної позиції доцільним є виділення такої групи земель, як земельні ділянки для вирощування кормів для худоби. Ця група є «міжкатегоріальною», оскільки включає не лише сінокоси і пасовища, які віднесені до земель сільськогосподарського призначення, але й земельні ділянки інших категорій, які в силу своїх природних характеристик та в межах їх правового режиму використовуються чи можуть використовуватись для сінокошення та випасання худоби. Такий підхід дозволить, по-перше, забезпечити більш повну реалізацію принципу поєднання особливостей використання землі як територіального базису, природного ресурсу й основного засобу виробництва, закріпленого у ст. 5 ЗК України, по-друге, вдосконалити нормативне забезпечення задоволення потреб вітчизняного тваринництва у кормовій базі, по-третє, досягти більш оптимального співвідношення сільськогосподарських угідь.

Нині землі для сінокошення та випасання худоби у тому форматі, як вони визначені у ст. 34 ЗК України, не охоплюють всі земельні ділянки для вирощування кормів для худоби. Ця стаття Кодексу занадто обмежено підходить до вирішення питання про склад та правовий режим таких земель. Натомість ціла низка інших статей як ЗК України, так і інших законодавчих актів регулює певною мірою питання їх використання та охорони. Однак це має фрагментарний характер, що вимагає цілісного унормування правових форм використання земельних ділянок для вирощування кормів для худоби.

Список використаних джерел:

1. Про земельну реформу : Постанова Верховної Ради Української РСР від 18 грудня 1990 р. № 563-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/563-12>.
2. Туєва О. М. Земельні ділянки для сінокошення й випасання худоби: правові питання. Проблеми законності. 2009. Вип. 102. С. 126-130.
3. Семчик В. І., Кулинич П. Ф., Шульга М. В. Земельне право України : підручник. К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2008. 600 с.
4. Земельне право : підручник / М. В. Шульга, Н. О. Багай, В. І. Гордєєв та ін. ; за ред. М. В. Шульги. Х. : Право, 2013. 520 с.
5. Аграрне право України : підручник / за ред. О. О. Погрібного. К. : Істина, 2007. 448 с.
6. Екологічне право України. Академічний курс : підручник / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005. 848 с.
7. Земельний кодекс України : Закон України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
8. Андрейцев В. І. Земельне право і законодавство суверенної України: Актуальні проблеми практичної теорії. 2-ге вид., випр. К. : Знання, 2005. 445 с.
9. Борденюк О. В. Правовий режим земель трубопровідного транспорту України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. О., 2015. 191 с.
10. Кобецька Н. Р. Дозвільне та договірне регулювання використання природних ресурсів в Україні : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.06 / Ін-т держ. і права ім. В.М.Корецького НАН України. К., 2016. 424 с.
11. Землі сільськогосподарського призначення: права громадян. Науково-навчальний посібник / за ред. Н. І. Титової. Л. : ПАЮ, 2005. 368 с.
12. Кобецька Н. Р. Дозвільне і договірне регулювання використання природних ресурсів в Україні: питання теорії та практики : монографія. Івано-Франківськ : Прикарпат. ун-т ім. Василя Стефаника, 2016. 271 с.
13. Мірошніченко А. М. Земельне право України : підручник. К. : Алерта ; КНТ; ЦУЛ, 2009. 712 с.
14. Про фермерське господарство : Закон України від 19 червня 2003 р. № 973-IV. Офіційний вісник України. 2003. № 29. Ст. 1438.
15. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. Офіційний вісник України. 2017. № 78. Ст. 2392.
16. Про використання земель оборони : Закон України від 27 листопада 2003 р. № 1345-IV. Офіційний вісник України. 2003. № 52. Т. 1. Ст. 2742.
17. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
18. Сліпченко О. І. Право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. О., 2016. 196 с.
19. Фролова Н. В. Право публічного земельного сервітуту. Правове життя сучасної України: матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-викл. та аспірант. складу / відп. за вип. В. М. Дрьомін; НУ ОЮА, Півд. регіон. центр НАПрН України. О. : Фенікс, 2014. Т. 2. С. 515-517.
20. Костяшкін І. О. Право загального землекористування громадян : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. К., 2005. 19 с.
21. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 р. № 1264-XII. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41. Ст. 546.
22. Мірошніченко А.М., Марусенко Р.І. Науково-практичний коментар Земельного кодексу України. К. : Правова єдність, 2009. 496 с.
23. Воробйова Т. Нормативне забезпечення використання та охорони громадських сіножатей і пасовищ. Юридичний вісник. 2017. № 1. С. 259-264.

Научная статья посвящена проблемам правового регулирования использования земель для выращивания кормов для скота. Рассмотрено понятие правовой формы использования таких земельных участков, его соотношение со смежными юридическими категориями. Проанализированы виды правовых форм использования земель для сенокосения и выпаса скота. Обоснованы предложения о выделении этих земель как отдельной межкатегориальной группы в составе земель Украины.

Ключевые слова: правовая форма использования земельного участка, право на земельный участок, землепользование, земли сельскохозяйственного назначения, сенокосы, пастбища.

The scientific article is devoted to problems of legal regulation of the use of land for the production of feed for cattle. The concept of the legal form of the use of such land plots, its relation with adjacent legal categories is considered. The types of legal forms of land use for hay mowing and grazing are analyzed. The proposals on the allocation of these lands as a separate intercategory group within the lands of Ukraine are substantiated.

Key words: legal form of land use, right to land, land use, agricultural land, hayfields, pastures.